

«Νέα Αρχή στις Επενδύσεις: Προϋποθέσεις και Παράγοντες Επιτυχίας»

Αλέξανδρος Τουρκολιάς, Διευθύνων Σύμβουλος της Εθνικής Τράπεζας

Ομιλία στο Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Η αναστροφή της έντονα πτωτικής πορείας της οικονομικής δραστηριότητας, για πέμπτο χρόνο, και η σταδιακή μετάβαση σε νέο αναπτυξιακό πρότυπο προϋποθέτουν την ανάκαμψη της επενδυτικής δαπάνης από το εξαιρετικά χαμηλό τρέχον επίπεδό της.

Η ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων, σε συνδυασμό με την ομαλοποίηση της δημόσιας επενδυτικής δραστηριότητας, που υπέστη σημαντικές περικοπές, προκειμένου να περιοριστούν οι δημοσιονομικές αποκλίσεις, καθώς και την εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό αποτελούν αναγκαίες συνθήκες, προκειμένου να μετασχηματιστεί η παραγωγική βάση της οικονομίας και να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας.

Πρωτοφανής συρρίκνωση της επενδυτικής δαπάνης εν μέσω αβεβαιότητας

Η χώρα μας βιώνει επώδυνη περίοδο προσαρμογής με πρωτόγνωρες συνέπειες για την κοινωνία, το βιοτικό επίπεδο και τη διάρθρωση της οικονομίας. Παθογένειες και ανισορροπίες, που συσσωρεύονταν επί μακρόν, επαυξήθηκαν υπό το βάρος της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η οποία εξέθεσε τις αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, καθιστώντας την ως τον πλέον ευάλωτο στόχο μέσα στο κλυδωνιζόμενο οικοδόμημα της ευρωζώνης. Η οικονομία βυθίστηκε στη μεγαλύτερη ύφεση των τελευταίων έξι δεκαετιών, μέσα σε ένα περιβάλλον έντονης αβεβαιότητας - παρά την προσφυγή στο Μηχανισμό Στήριξης από ΕΕ και ΔΝΤ. Η διστακτικότητα στην προώθηση κρίσιμων μεταρρυθμίσεων, η πολυφωνία των εταίρων μας στην ΕΕ, η εφαρμογή αλληπάλληλων επώδυνων μέτρων λιτότητας και, εν πολλοίς, συμβατικών, καθώς και το δύσπιστο, έως εχθρικό, διεθνές περιβάλλον ανατροφοδοτούσαν την ύφεση.

Συνεπώς, η επενδυτική δαπάνη ήταν η πλέον ευάλωτη συνιστώσα της οικονομικής δραστηριότητας. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου εμφανίζουν την πιο μεγάλη ευαισθησία στον οικονομικό κύκλο, σε σχέση με τα υπόλοιπα συστατικά του ΑΕΠ. Ως εκ τούτου, τείνουν να συρρικνώνονται με έντονο ρυθμό σε περιόδους ύφεσης, ταχύτερα από την κατανάλωση και τις εισαγωγές, ενώ σημειώνουν εντονότερη άνοδο στις περιόδους οικονομικής ανάκαμψης.

Επίσης, η προσαρμογή των επενδύσεων στις μακροοικονομικές συνθήκες συντελείται συνήθως νωρίτερα, συγκριτικά με τις άλλες συνιστώσες του ΑΕΠ, τόσο σε περιόδους ύφεσης όσο και ανάκαμψης. Αυτό συνέβη και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, όπου η συρρίκνωση των επενδύσεων άρχισε από το 2007 και κλιμακώθηκε την τριετία 2009-11, με ρυθμό μείωσης τριπλάσιο από το μέσο ρυθμό μεταβολής των υπόλοιπων συνιστωσών του ΑΕΠ, οι οποίες είχαν αρχίσει να συρρικνώνονται σχεδόν ένα χρόνο αργότερα από τις επενδύσεις. Με

αποτέλεσμα να μειωθεί η συνολική επενδυτική δαπάνη στο χαμηλότερο επίπεδο μεταπολεμικά (13,5% το πρώτο εξάμηνο του 2012 από 19,7% κατά μέσο όρο την περίοδο 1960-2009) και να βρίσκεται πλέον 30% χαμηλότερα από το μέσο όρο της ευρωζώνης.

Η παρατηρούμενη κάμψη ξεπερνά τα όρια της κυκλικής προσαρμογής και λαμβάνει τα χαρακτηριστικά της από-επένδυσης [disinvestment] ισοδυναμώντας με άμεση συρρίκνωση του κεφαλαιακού αποθέματος της οικονομίας και της μειωμένης δυνατότητάς της να παράγει και να δημιουργεί νέες θέσεις απασχόλησης. Κατά συνέπεια, η βιώσιμη ανάκαμψη της οικονομίας προϋποθέτει την επανασυσσώρευση κεφαλαίου με ρυθμούς τέτοιους ώστε, σε συνδυασμό με την αύξηση της απασχόλησης, να υποστηρίζουν έναν υγιή δυναμικό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ μεσοπρόθεσμα εξασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, και τη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους.

Ο εγχώριος επιχειρηματικός τομέας, κυρίως, αλλά και οποιοσδήποτε σχετιζόμενος άμεσα ή έμμεσα με την επενδυτική δαπάνη στην οικονομία (δημόσιες επενδύσεις, επενδύσεις νοικοκυριών σε κατοικία και αγροτικές επενδύσεις) ήταν, την τελευταία τετραετία, οι πρώτοι αποδέκτες των συνεπειών από τη ραγδαία επιδείνωση της οικονομίας. Η ταχεία συρρίκνωση της ζήτησης, η αβεβαιότητα για τις προοπτικές της χώρας, η μειωμένη ρευστότητα και η κρίση εμπιστοσύνης ανέστειλαν κάθε επενδυτικό σχέδιο, ανατροφοδοτώντας τις υφεσιακές πιέσεις και επιταχύνοντας την απώλεια θέσεων εργασίας.

Ταυτόχρονα, το επενδυτικό κεφάλαιο από το εξωτερικό, ήδη επιφυλακτικό -ακόμα και κατά την περίοδο των ισχυρών ρυθμών ανάπτυξης που ακολούθησε την είσοδο στην ΟΝΕ- ουσιαστικά διέγραψε την ελληνική οικονομία από το διεθνή επενδυτικό χάρτη.

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι οι ιδιωτικές επενδυτικές αποφάσεις συνεπάγονται δέσμευση πολύτιμων κεφαλαιακών πόρων για μεγάλο χρονικό διάστημα, με τη βιωσιμότητα και την τελική απόδοση να συναρτώνται άμεσα από το οικονομικό περιβάλλον και την πορεία βασικών μακροοικονομικών μεταβλητών, καθώς και από τις εφαρμοζόμενες πολιτικές του κράτους. Κατά συνέπεια, οι επενδυτικές αποφάσεις είναι εξαιρετικά δυσχερείς σε περιόδους μακροοικονομικής αστάθειας και αβεβαιότητας, ανατρέποντας τον προγραμματισμό καθώς και την αξιόπιστη εκτίμηση των αποδόσεων και του μεγέθους των δυναμικών κινδύνων. Η κλιμάκωση της ελληνικής κρίσης αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ακραίας επιδείνωσης του επενδυτικού περιβάλλοντος, μέχρι σχεδόν την πλήρη αναστολή οποιασδήποτε επενδυτικής απόφασης εν μέσω γενικευμένης αστάθειας, που έφθανε έως και την πρόβλεψη για έξοδο της χώρας από το ευρώ.

Η ανάκαμψη των επενδύσεων θα προηγηθεί της σταθεροποίησης άλλων τομέων της οικονομικής δραστηριότητας και θα σηματοδοτήσει την έξοδο από την ύφεση

Η διεθνής εμπειρία καταδεικνύει ότι οι φορείς των επιχειρηματικών και επενδυτικών αποφάσεων είναι οι πρώτοι που θα αντιδράσουν στις πρώιμες, αλλά σαφείς, ενδείξεις βελτίωσης των προοπτικών της οικονομίας. Οι επενδύσεις είναι ο τομέας της εγχώριας ζήτησης που θα αντιδράσει ταχύτερα, τροφοδοτώντας την ανάπτυξη, όταν ο ιδιωτικός

τομέας κρίνει ότι περιορίζεται η αβεβαιότητα, ενώ οι πρόωρες, ακόμη, ενδείξεις σταθεροποίησης σε μεμονωμένους τομείς της οικονομίας αρχίζουν να μετατρέπονται σε αξιόπιστα δείγματα ανάκαμψης και ανάκτησης της εμπιστοσύνης. Ενδεχόμενη προσέλκυση κεφαλαίων από το εξωτερικό θα αποτελούσε την πλέον εναργή ένδειξη ότι έχουμε φτάσει στο πολυπόθητο σημείο καμψής για την επάνοδο της οικονομίας σε βιώσιμη αναπτυξιακή τροχιά.

Οι επενδύσεις συνεπώς είναι ο τομέας από τον οποίον, όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν, προσδοκάται ότι θα ξεκινήσει ο ενάρτεος κύκλος, που θα μετασηματίσει τις παρωχημένες και ασταθείς δομές οικονομικής μεγέθυνσης του παρελθόντος σε υγιές υπόδειγμα οικονομικής ανάπτυξης για το μέλλον. Η διαδικασία δεν είναι αυτόματη ούτε προϊόν τυχαίων εξελίξεων, αλλά αποτέλεσμα επώδυνων προσαρμογών και μακρόπνων στρατηγικών, που έχουν ήδη υλοποιούνται σε τμήματα του ιδιωτικού τομέα, συνεπικουρούμενες από την πρόοδο της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Η αδυναμία προσέλκυσης επενδύσεων από το εξωτερικό, ακόμη και πριν την κρίση, θα πρέπει να αποτελέσει πηγή άντλησης συμπερασμάτων για χάραξη νέας βιώσιμης στρατηγικής ανάκαμψης της επενδυτικής δαπάνης

Η έντονη συρρίκνωση των επενδύσεων, που συνόδευσε την κλιμάκωση της κρίσης, μπορεί να θεωρηθεί αναμενόμενη, δεδομένου του εξαιρετικά δυσμενούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος και της έντονης αβεβαιότητας. Αντικείμενο μεγαλύτερου προβληματισμού και βαθύτερης ανάλυσης θα πρέπει να αποτελέσει η αδυναμία της χώρας να προσελκύσει παραγωγικό κεφάλαιο από το εξωτερικό, ενισχυόμενη από το ευνοϊκό μακροοικονομικό περιβάλλον λόγω της εισόδου στην ΟΝΕ. Αν και ο ρυθμός αύξησης των εγχώριων επενδύσεων ήταν εκ των υψηλότερων στην ευρωζώνη την περίοδο 2000-2009 - ανερχόμενος σε 9,7% κατά μέσο όρο ετησίως έναντι 5,3% ετησίως στην ευρωζώνη, υποστηριζόμενος και από τη συνεισφορά των κατασκευών -η διάρθρωσή τους αποδείχθηκε ανεπαρκής, για να εξασφαλίσει μια βιώσιμη ισορροπία εγχώριας προσφοράς και ζήτησης, με αποτέλεσμα τον αυξανόμενο βαθμό εξάρτησης από τις εισαγωγές.

Η εγχώρια συσσώρευση παγίου κεφαλαίου ήταν μόνο φαινομενικά ισχυρή, αλλά στην πράξη αναποτελεσματική ως προς την ουσιαστική και διατηρήσιμη διεύρυνση της εγχώριας παραγωγικής βάσης, αντίστοιχη με τη διάρθρωση της εγχώριας ζήτησης. Η αναντιστοιχία είχε ως αποτέλεσμα οι εξωτερικές ανισοροπίες να διευρύνονται.

Πρέπει να τονίσω ότι οι ξένοι επενδυτές είναι πολύ πιο αυστηροί και αμερόληπτοι κριτές της συνολικής ελκυστικότητας μιας οικονομίας συγκριτικά με τους εγχώριους, που παραδοσιακά συναρτούν τις επιχειρηματικές τους αποφάσεις, σε μεγάλο βαθμό, με την πορεία της εγχώριας ζήτησης. Δεδομένου ότι οι παγκόσμιες ροές επενδυτικού κεφαλαίου λαμβάνουν χώρα μέσα σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, όπου οι δυνητικοί προορισμοί των επενδύσεων αξιολογούνται σε σχέση με την τρέχουσα αλλά και την προσδοκώμενη ελκυστικότητά τους, τα όποια πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες μιας οικονομίας δεν λανθάνουν επί μακρόν.

Είναι αξιοσημείωτο ότι κανένας από τους πολυάριθμους δείκτες που καθορίζουν τις μακροοικονομικές τάσεις της ελληνικής οικονομίας –μαζί με τους δημοσιονομικούς δείκτες του χρέους και του ελλείμματος- δεν παρείχε τόσο έγκαιρες και σαφείς ενδείξεις των ανισορροπιών και των επερχόμενων κινδύνων, όσο η στασιμότητα των άμεσων ξένων επενδύσεων στην οικονομία, σε συνδυασμό με τη διαρκή διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Η αδυναμία της Ελλάδας να προσελκύσει παραγωγικό κεφάλαιο σε περίοδο, που χαρακτηρίστηκε από άφθονη ρευστότητα, χαμηλό κόστος χρήματος, έντονη διάθεση ανάληψης κινδύνου και αυξανόμενη ροή επενδυτικών κεφαλαίων προς ανεπτυγμένες αλλά κυρίως αναπτυσσόμενες χώρες, ήταν ενδεικτική της χαμηλής ελκυστικότητας της χώρας ως επενδυτικού προορισμού.

Είναι ενδεικτικό ότι οι χώρες της ευρωζώνης με χαρακτηριστικά παρόμοια της ελληνικής οικονομίας, όπως η Πορτογαλία, προσέλκυσαν ξένες επενδύσεις, ενώ μικρές σε μέγεθος νεοεισερχόμενες χώρες στην ΕΕ (όπως η Σλοβενία και η Βουλγαρία), ξεκινώντας από ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα κατάφεραν να υπερκεράσουν μέσα σε 10-15 χρόνια την Ελλάδα.

Η διαρκής διαδικασία αξιολόγησης και κατάταξης μιας οικονομίας αναφορικά με την ελκυστικότητά της ως επενδυτικού προορισμού υποδηλώνει τις σημαντικές προκλήσεις και ευκαιρίες που διανοίγονται. Η θέση μιας χώρας στη διεθνή κατανομή επενδύσεων δεν είναι στατική αλλά δυναμική. Γενικώς, καμία οικονομία δεν είναι καταδικασμένη στο επενδυτικό περιθώριο αλλά και καμία δεν έχει, επί μακρόν, εξασφαλισμένη θέση στην ελίτ των επενδυτικών προορισμών. Πολιτική βούληση και στρατηγική, επιλογές ή παραλείψεις, βαθύτεροι διαρθρωτικοί παράγοντες (όπως η ποιότητα γενικής και επιχειρηματικής παιδείας), ακόμη και συγκυριακοί παράγοντες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κατάταξη στην κλίμακα των επενδυτικών προορισμών.

Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Ιρλανδίας, η οποία από μια χώρα με προβλήματα οικονομικής αστάθειας, αυξανόμενου χρέους και ανεργίας που οδηγούσε σε σταθερά υψηλές ροές μεταναστών προς το εξωτερικό έως τις αρχές της δεκαετίας του 80, μετατράπηκε σε έναν από τους ελκυστικότερους επενδυτικούς προορισμούς παγκοσμίως.

Στην περίπτωση της, η χάραξη μακρόπνοης στρατηγικής για δημιουργία απαραίτητων συνεργιών σε κλάδους με συγκριτικά πλεονεκτήματα, σε συνδυασμό με μια ευνοϊκή διεθνή συγκυρία δημιούργησαν έναν ενάρετο κύκλο, που ώθησε το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας σε επίπεδο 20% πάνω από το μέσο όρο της ευρωζώνης. Η διαχρονική επένδυση στην παιδεία εξασφάλιζε μορφωμένο και αποτελεσματικό εργατικό δυναμικό χωρίς μισθολογικές υπερβολές, το ελκυστικό θεσμικό πλαίσιο και κυρίως το σταθερό και ελκυστικό φορολογικό σύστημα, σε συνδυασμό με τη διαρκή ανάπτυξη δικτύων μεταφορών και τηλεπικοινωνιών δημιούργησε το κατάλληλο υπόβαθρο για την προσέλκυση επενδύσεων. Όταν αυτές οι επενδύσεις άρχισαν να υλοποιούνται, τα οφέλη ήταν πολλαπλασιαστικά. Η ανάπτυξη εκτεταμένων επιχειρηματικών δικτύων, οι διασυνδέσεις με την ανώτερη εκπαίδευση και την έρευνα και η περαιτέρω ωρίμανση των κρατικών πολιτικών και των υποδομών δημιούργησαν έναν αναπτυξιακό κύκλο που καθιστά την Ιρλανδική οικονομία ανθεκτική και

ελκυστική ακόμη και σήμερα, μετά τους σημαντικούς κλυδωνισμούς που υπέστη εξαιτίας των προβλημάτων του τραπεζικού συστήματος.

Αντιστοίχως, χώρες στο οικονομικό περιθώριο της «Ανατολικής Ευρώπης», με απαξιωμένες υποδομές, περιορισμένους πόρους και ελάχιστα ανεπτυγμένη επιχειρηματική παιδεία βρήκαν ρόλο στη διεθνή κατανομή κεφαλαίου. Δεν αναφέρομαι μόνο σε σχετικά μεγάλες χώρες, όπως η Πολωνία και η Τσεχία, που λόγω του μεγέθους της οικονομίας και της γειτνίασής τους με τον πυρήνα της ευρωζώνης είχαν προφανή πλεονεκτήματα, αλλά στα κράτη της Βαλτικής, της Σλοβενίας και τη Σλοβακία, που αποδεικνύουν ότι τα περιθώρια προσέλκυσης επενδυτικών κεφαλαίων με τεράστια οφέλη για την οικονομία είναι εφικτά, ακόμη και για μικρές οικονομίες.

Σε αρκετές περιπτώσεις –όπως η Σλοβενία και η Εσθονία -οι εξελίξεις συμβαδίζουν και με ταχεία βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και του κατά κεφαλήν εισοδήματος και δεν επιβεβαιώνουν το υπεραπλουστευτικό πρότυπο της «καταδικασμένης» σε τριτοκοσμικές συνθήκες αγοράς εργασίας, προκειμένου να προσελκυστούν επενδύσεις.

Η ανάγκη υπερβολικής συρρίκνωσης του κόστους εργασίας συνήθως απορρέει από αδυναμίες της υπόλοιπης στρατηγικής προσέλκυσης επενδύσεων. Προβληματικές ή αποσπασματικές πολιτικές, αστάθεια, διαφθορά, έλλειψη συνολικής στρατηγικής και ελλιπής κατανόηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, οδηγούν συνήθως στην υπεραπλουστευτική λύση της υπερβολικής συμπίεσης του εργασιακού κόστους για κάλυψη των υπόλοιπων αδυναμιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι χώρες με πολύ χαμηλότερο εργατικό κόστος υπολείπονται σε επενδυτική ελκυστικότητα χωρών με βελτιωμένη ανταγωνιστικότητα, εφαρμόζοντας έγκαιρα ένα ευρύτερο πλέγμα γνήσιων και φιλικών προς την αγορά διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

**Η επώδυνη αναδιάρθρωση της οικονομίας εν μέσω βαθιάς κρίσης
αποτελεί μοναδική ευκαιρία για επανατοποθέτηση της χώρας
στο διεθνή επενδυτικό χάρτη με ευμενέστερες προοπτικές**

Στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας η ένταση της κρίσης και το εύρος των διαρθρωτικών παρεμβάσεων εξασφαλίζουν μοναδική ευκαιρία να επανέλθει η χώρα στο διεθνές επενδυτικό στερέωμα με καλύτερους όρους από ό,τι στο παρελθόν.

Η ελληνική οικονομία βιώνει περίοδο ταχείας αναδιάρθρωσης υπό το βάρος της βαθιάς ύφεσης, αλλά και των ασκούμενων πολιτικών με στόχο την αύξηση της ελκυστικότητας του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Ο δρόμος είναι επώδυνος και συνεπάγεται μεγάλο κοινωνικό κόστος, καθώς επιβεβλημένες αλλαγές που συνεισφέρουν στην ευελιξία των αγορών, την αύξηση της παραγωγικότητας και την ορθολογικότερη κατανομή των πόρων, εφαρμόζονται σταδιακά και με σημαντική καθυστέρηση σε ένα έντονα υφεσιακό περιβάλλον.

Υπό αυτές τις συνθήκες διογκώνεται το κοινωνικό κόστος, ενώ μεσοπρόθεσμα καθίστανται δυσδιάκριτα τα σημαντικά οφέλη για την ελληνική οικονομία.

Είναι αδιαμφισβήτητο, όμως, ότι οι συντελούμενες αλλαγές στην ελληνική οικονομία έχουν ήδη αρχίσει να μετασχηματίζουν το οικονομικό περιβάλλον και να επιταχύνουν τις επιχειρηματικές αναδιαρθρώσεις, σημαντική προϋπόθεση για την επανάκαμψη, σε επόμενο στάδιο, της επενδυτικής δραστηριότητας.

- Η αναμφισβήτητη πρόοδος στον τομέα της δημοσιονομικής προσαρμογής, η οποία συντελείται με σημαντικές θυσίες του ελληνικού λαού, εξασφαλίζει ένα πολλαπλό επωφελές αποτέλεσμα για την οικονομία, το οποίο θα μεγεθυνθεί εφόσον η χώρα περάσει σε πρωτογενές πλεόνασμα την επόμενη διετία. Καταρχάς, μειώνει την αβεβαιότητα για τη βιωσιμότητα της οικονομίας και αυξάνει την αξιοπιστία και την ελκυστικότητά της, αναιρώντας τις βασικές αιτίες που ώθησαν τη χώρα στο επίκεντρο της διεθνούς κρίσης. Επίσης, εξαλείφει σταδιακά τη βασική πηγή στρεβλώσεων σχετιζόμενη τόσο με την έντονη παρουσία και αλληλοεξάρτηση του δημοσίου με τον επιχειρηματικό τομέα -που έφθασε στα όρια της νόθευσης της γνήσιας επιχειρηματικότητας- αλλά και την απορρόφηση ζωτικών πόρων από τον δημόσιο τομέα, που τους στερούσε από την ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα. Δημιουργούνται, λοιπόν, οι προϋποθέσεις για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας σε πιο υγιή και βιώσιμη βάση.

- Τα παραδείγματα επιτυχημένης στρατηγικής άλλων χωρών πρέπει να υιοθετηθούν εκλεκτικά και με δική μας πρωτοβουλία, ανεξαρτήτως των «Μνημονιακών» υποχρεώσεων. Εμείς πρέπει να τρέξουμε μπροστά από τις εξελίξεις αναπτύσσοντας και εφαρμόζοντας μια ολοκληρωμένη στρατηγική ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και προσέλκυσης επενδύσεων. Οι εφαρμοζόμενες πολιτικές πρέπει να αντιμετωπίζουν τις χρόνιες παθογένειες (γραφειοκρατία, παρεμβατισμός, διαφθορά, ανοχή συνθηκών που νοθεύουν τον ανταγωνισμό) και να εξασφαλίζουν ευνοϊκές προοπτικές για τον επιχειρηματικό σχεδιασμό. Ένα σταθερό και ανταγωνιστικό φορολογικό πλαίσιο προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες της οικονομίας -που χαρακτηρίζεται από πληθώρα μικρών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων - αλλά και στις συνθήκες που επικρατούν σε άλλες ανταγωνιστικές οικονομίες αποτελεί απαραίτητη παρέμβαση με σημαντικές ωφέλειες μεσοπρόθεσμα.

- Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι ένας επιτελικός ρόλος του κράτους --και όχι παρεμβατικός ή ψευδο-επιχειρηματικός- αποτελεί καταλύτη για την προσέλκυση επενδύσεων. Απλοποίηση διαδικασιών αδειοδότησης, ταχεία αξιολόγηση επενδυτικών προτάσεων και στοχευμένη παροχή κινήτρων σε κλάδους με προφανή συγκριτικά πλεονεκτήματα, συντελούν στην ταχεία βελτίωση του επενδυτικού κλίματος. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ιρλανδία, ακόμη και μέσα στο πλαίσιο μιας ιδιαίτερα επίπονης προσπάθειας δημοσιονομικής σταθεροποίησης κατά την τελευταία τριετία, δεν διανοήθηκε να διακυβεύσει τη σταθερότητα του φορολογικού της συστήματος ούτε τη διάρθρωση των κινήτρων για έρευνα, ανάπτυξη και επενδύσεις σε σημαντικούς κλάδους της οικονομίας. Οι κλάδοι υψηλής προτεραιότητας για τη χώρα μας είναι λίγο-πολύ γνωστοί και ήδη έχουν αρχίσει, λόγω χαμηλών αποτιμήσεων, να προσελκύουν σταδιακά το ενδιαφέρον ξένων επενδυτών.

Τουρισμός (υπό την ευρεία έννοια του τουριστικού πλέγματος), Ενέργεια (ανανεώσιμη και ενεργειακά δίκτυα), Υπηρεσίες Μεταφορών και Διαμετακόμισης [στο πλαίσιο ενός ευρύτερου διαμετακομιστικού ρόλου της χώρας στην ευρύτερη περιοχή], Υπηρεσίες Υγείας και Φαρμακευτικός Κλάδος αποτελούν συνιστώσες του ελληνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Αν και ορισμένοι από αυτούς τους κλάδους δέχονται ισχυρούς κλυδωνισμούς από την κάμψη της εσωτερικής ζήτησης, αστοχίες του προγραμματισμού, την ταμειακή στενότητα του κράτους να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και τις οριακές συνθήκες ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα, δεν παύουν να αποτελούν τους πλέον ελκυστικούς προορισμούς για το επενδυτικό κεφάλαιο. Είναι χαρακτηριστικά τα πρόσφατα παραδείγματα άμεσων επενδύσεων στη χώρα από ξένους πολυεθνικούς ομίλους (βλ. εξαγορά από DUFY των ελληνικών καταστημάτων αφορολογητών ειδών, εξαγορά από την Diamond Resorts International συμβολαίων χρονομεριστικής μίσθωσης σε 5 μεγάλες τουριστικές μονάδες στη χώρα). Στους κλάδους των δικτύων και υποδομών προεξέχον είναι το παράδειγμα της επένδυσης της COSCO που αναβάθμισε τις δυνατότητες και το διακινούμενο φορτίο από τον Πειραιά, αξιοποιώντας το δυναμικό του λιμανιού με σημαντικές επενδύσεις, ενώ φαίνεται διατεθειμένη να προβεί και σε νέες επενδύσεις στο χώρο των logistics και των μεταφορών. Τέλος, η παρουσία ηγετικών εταιρειών από το χώρο της ενέργειας (π.χ. Gazprom) στην πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για ιδιωτικοποιήσεις των κρατικών εταιρειών πετρελαίου και φυσικού αερίου αποδεικνύει την ελκυστικότητα του συγκεκριμένου κλάδου. Είναι αξιοσημείωτο το ενδιαφέρον από το εξωτερικό καθώς και οι πρώτες σημαντικές επιχειρηματικές κινήσεις που έχουν εκδηλωθεί, αν και η αβεβαιότητα υφίσταται ακόμη έντονη. Ωστόσο, υπάρχει ακόμη αρκετός δρόμος να διανυθεί προκειμένου το εγχώριο επιχειρηματικό περιβάλλον να καταστεί πλήρως ανταγωνιστικό.

Το ξένο επενδυτικό κεφάλαιο μπορεί να επιταχύνει αποφασιστικά την οικονομική ανάκαμψη παρέχοντας τεχνογνωσία, κεφάλαια και διαχειριστική εμπειρία. Υπό τις τρέχουσες συνθήκες περιορισμένης ρευστότητας οι συνέργιες που μπορούν να αναπτυχθούν με την είσοδο νέων κεφαλαίων είναι ζωτικής σημασίας, ειδικά για τη χρηματοδότηση μεγάλων επενδυτικών σχεδίων με σημαντικές δευτερογενείς επιδράσεις.

- Η επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων αποφέρει πολλαπλά οφέλη. Σηματοδοτεί την αποφασιστικότητα του κράτους να αλλάξει ριζικά το υπόδειγμα ανάπτυξης της οικονομίας, εξασφαλίζει πολύτιμους πόρους για τη μείωση του χρέους και παρέχει πρόσφορο έδαφος για προσέλκυση ακόμη και πρωτογενών επενδύσεων σε τελείως αναξιοποίητα τμήματα της δημόσιας περιουσίας (π.χ. τουριστικές αναπτύξεις σε ακίνητη περιουσία).

- Οι αναμενόμενοι πόροι από το ΕΣΠΑ σε συνδυασμό με δεσμευμένα κεφάλαια της ΕΤΕπ ανέρχονται σε 14 περίπου δισεκατ. ευρώ έως το 2014-15, ποσό τεράστιο συγκριτικά με το εξαιρετικά συμπιεσμένο τρέχον μέγεθος της επενδυτικής δαπάνης. Ορθολογική χρησιμοποίησή τους με γνήσια επενδυτική στόχευση μπορεί να δώσει σημαντική ώθηση τόσο στις μεγάλες επενδύσεις (οδικοί άξονες, υποδομές κτλ), αλλά και στην επενδυτική

δραστηριότητα των πολυάριθμων ΜμΕ που απαρτίζουν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας.

- Τέλος, οι ριζικές αλλαγές στην αγορά εργασίας αυξάνουν την ευελιξία σε επίπεδο ανάλογο ανταγωνιστικών χωρών και έχουν ήδη οδηγήσει σε διόρθωση της υπερβάλλουσας αύξησης του εργασιακού κόστους συγκριτικά με το μέσο όρο της ευρωζώνης. Έτσι, η συγκριτική θέση της χώρας -σε όρους ανταγωνιστικότητας κόστους- έχει ήδη επανέλθει σε εύλογα επίπεδα, ευθέως ανταγωνιστικά με τα αντίστοιχα της Πορτογαλίας και των νεοεισερχόμενων χωρών στην ευρωζώνη.

Οι διεθνείς έρευνες αναφορικά με τους βασικούς παράγοντες που καθιστούν μια χώρα ελκυστική για διεθνείς επενδύσεις περιλαμβάνουν συνήθως το εργασιακό κόστος ως έναν από τους βασικούς παράγοντες για προσέλκυση επενδύσεων, αν και ο συγκεκριμένος παράγοντας σχεδόν πάντα υπολείπεται σε σπουδαιότητα των προαναφερόμενων διαθρωτικών χαρακτηριστικών του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Συνοψίζοντας, θέλω να τονίσω ότι η αναδιάρθρωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, που ήδη συντελείται, θα είναι επίπονη διαδικασία συνοδευόμενη από μεγάλες προκλήσεις αλλά και ευκαιρίες. Το κοινωνικό κόστος είναι σημαντικό, ενώ οι πρόσφατες επιχειρηματικές επιλογές -σημαντικών και εξωστρεφών ελληνικών επιχειρήσεων να μεταφέρουν διοικητικές ή χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων τους στο εξωτερικό-- είναι ενδεικτικές των αρνητικών επιδράσεων που δημιουργούν παρατεταμένη ύφεση και αβεβαιότητα στον επιχειρηματικό σχεδιασμό. Παράλληλα, όμως, είναι εμφανής η εκδήλωση ενδιαφέροντος από το εξωτερικό για τομείς που αντιπροσωπεύουν βασικές πτυχές του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος της ελληνικής οικονομίας, ενώ και η κινητικότητα των Ελλήνων επιχειρηματιών αυξάνεται σταδιακά. Η πορεία ανάκαμψης των επενδύσεων θα έχει ως σημείο εκκίνησης τη μείωση της αβεβαιότητας, την εμπέδωση εμπιστοσύνης για τη σταθερότητα της οικονομίας και εν συνεχεία τη χάραξη και την υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής ώστε να καταστεί ελκυστικό το επιχειρηματικό περιβάλλον και να καταγραφούν οι τομείς προτεραιότητας που μπορούν να ενισχύσουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της χώρας. Τα χρονικά περιθώρια για την ολοκλήρωση αυτών των διεργασιών είναι περιορισμένα, δεδομένης της σφοδρής ύφεσης, που καθιστά αναγκαία την ταχύτερη δυνατή επανεκκίνηση των επενδύσεων. Οι εξελίξεις των επόμενων εβδομάδων εκτιμάται ότι θα διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας, καθορίζοντας την ταχύτητα και τους όρους μέσα από τους οποίους η χώρα θα επιδιώξει την οικονομική ανάκαμψη και μια νέα θέση στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον.